

Mag. Vanda
Rebolj,
univ. dipl. ped.

MNENJE DRUGIH POTREBUJEMO ZATO, DA SMO BOLJŠI

*Študentsko ocenjevanje predavateljev
višjih strokovnih šol*

POVZETEK

Avtorica v prispevku obravnava problematiko ocenjevanja predavateljev in učiteljev s strani dijakov oz. študentov, osredotoča pa se predvsem na višje strokovne šole. Ugotavlja, da je ocenjevanje za napredovanje in progresivno spreminjanje šole nedvomno potrebno. Ob tem navaja tudi nekaj dilem, ki se pojavljajo pri ocenjevanju učiteljev oz. predavateljev, pri čemer izpostavi predvsem strokovna nivoja ocenjevalca in ocenjevanca. Avtorica priporoča, da se zaradi nižjega strokovnega nivoja ocenjevalca od ocenjevanca ne ocenjuje strokovnih kompetenc učitelja, temveč učinek strokovnih kompetenc, torej sam učinek oz. uspešnost učnega procesa. Na lastnem praktičnem primeru višje strokovne šole predstavi, kako je mogoče proces ocenjevanja učiteljev uspešno in neboleče implementirati ter tako sosednično vzpostaviti konstruktivni dialog med študenti, učitelji oz. predavatelji ter vodstvom šole.

Ključne besede: ocenjevanje, višje strokovne šole

Ocenjevanje učiteljevega dela s strani učencev je povezano s kakovostjo šole, kakovost pa se izraža skozi rezultate učnega procesa. Doseganje kakovosti ugotavljamo z evalvacijami, v okviru katerih je potrebno, da tudi učenci izrazijo mnenje o svojih učiteljih. Višje strokovno šolstvo v sedanjih oblikah pri nas nima tradicije, prav tako nima tradicije izrednih študij na takih šolah. Nov didaktični izziv je naprimer povezovanje novega teoretskega in praktičnega znanja z znanjem izrednega študenta, pridobljenim z delovnimi izkušnjami, s katerimi prihaja v šolo. Višje strokovne šole, ki izvajajo izredne študije, so prostorsko večinoma razpršene po različnih lokacijah, zato je spremljanje in vodenje učnega procesa

sa nasploh oteženo. Nujno je, da šole vgradijo čim zanesljivejše tehnike evalviranja. Ne glede na to, kakšen odnos ima šolski kolektiv neke šole do mnenj učečih se, pa temu ocenjevanju ne more uiti. Stihijsko ves čas poteka in se zliva v javno mnenje o posamezni šoli. Šola pa organizirano ali stihijsko pridobljene ocene lahko obide, lahko pa jih tudi uporabi in upošteva pri upravljanju učnega procesa. Tako postanejo za šolo koristne. Višje strokovne šole, ki izvajajo izredne študije, se same financirajo, zato imajo mnenja študentov tudi tržni pomen. Šola tako mora zanimati, kaj o njej in o predavateljih menijo študenti. To je ena od pomembnejših zunanjih povratnih informacij, ki med drugim določajo uvrstitev

(rating) šole na lestvici med drugimi šolami. Po uveljavitvi Zakona o višjem strokovnem izobraževanju je predavateljeva ocena s strani študentov tudi dokument v postopku obnove naziva *predavatelj višje strokovne šole*.

Na vsa vprašanja ni mogoče odgovoriti, lahko pa jih osvetlimo. Pri tem se lahko opiramo na nekatera spoznanja o ocenjevanju učiteljev iz tujine, na izkušnje naših univerz, na prve empirične izsledke slovenskih višjih strokovnih šol in na rezultate lastnega raziskovanja, ki je bilo usmerjeno k proučevanju tega problema.

TEORETSKA IZHODIŠČA ZA EVALVIRANJE ŠOLE

Zaradi kratke tradicije slovenske višje strokovne šole nimamo veliko teoretskih spoznanj o študentski evalvaciji teh šol. Več je zapisanega o evalvaciji študija na slovenskih univerzah. V terciarnem izobraževanju so študentske ocene sestavina celostnega sistema, ki skrbi za kakovost in posodabljanje študija. Njihov prvi namen je pri študentih in njihovih učiteljih spodbujati izboljšave.

Ob ocenjevanju učiteljev s strani učencev pa se odpirajo mnoga vprašanja. Kako veljavne so te ocene? Katera mnenja med mnogimi mnenji študentov so pomembna za učinkovit učni proces? Koliko k oceni, razen učiteljevih pedagoških rezultatov, prispeva privlačnost vsebine, ki jo je učenec spoznaval? Koliko ima pri tem haloefekt? Ali bodo učitelji z višjo karizmo za enake rezultate pri študentih bolje ocenjeni? Ali učitelji zahtevnih in manj privlačnih vsebin lahko dosežejo ocene kolegov, ki predavajo bolj zanimive vsebine? Skratka, ali vsebina vpliva na oceno učitelja? Med pomembna vprašanja sodi tudi, s katerim instrumentom študent, nevesč psihometričnih metod, resnično izrazi svoje mnenje. Ne gre le za to, kaj meriti, ampak tudi kako?

VIŠJA STROKOVNA ŠOLA KOT ODPRT SISTEM

Kot osnovno teoretsko izhodišče za evalvacijo izvedbe šolskega programa sta Meško in Mitar (Študentska evalvacija nekaterih značilnosti VIP VPVŠ, 1996) postavila model šole kot odprtega sistema. Študenti vstopajo opremljeni z določenimi potenciali v pogoje, ki jih ima šola (angl. *input*). Izstopajo obogateni za pridobitev v učnem procesu (angl. *output*). Šola je vpeta v okolje, v katerem se o njej oblikujejo zunanje informacije, te pa se sestavljajo v vrednotenje šole, katerega posledica je javno razvrščanje šole med drugimi istovrstnimi šolami.

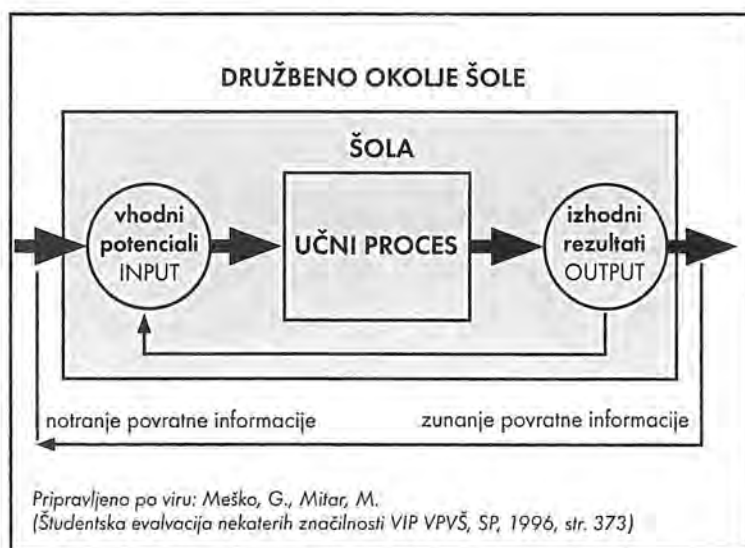
Vhodne pogoje (angl. *input*) sestavljajo vpisani študenti, pedagoški kader šole, prostorski in drugi materialni pogoji šole ter okolje, v katerem šola deluje.

K učnemu procesu sodijo načrtovanje ter izvajanje procesa in strokovne naloge, ki ga spremljajo.

Izhodni rezultati (angl. *output*) so na primer število in kakovost diplomantov ter učinki šole na okolje in v družbi.

Pozitivna razlika med izhodom in vhomom

Predavatelj lahko svoj naziv obnovi ob pozitivni oceni njegovega dela s strani študentov.

Po ugotovitvah in priporočilih respondentov, ki so izrazili mnenja o anketah študentov Univerze v Ljubljani (Mihevc 1999), imata tovrstno anketiranje študentov predvsem naslednje namene:

- skrb za kakovost in načrtovanje pedagoškega procesa,
- pridobivanje povratnih informacij o posameznem učitelju za njegove osebne potrebe in kot informacija za vodstvo šole,
- prispevek k učni klimi: demokratizacija odločanja študentov in njihov večji vpliv,
- informacija o pedagoškem delu učitelja za potrebe habilitacije.

je učinek (angl. *outcome*) študija. K učinku študija prispevajo mnogi dejavniki, tehten je prispevek učiteljev. V našem primeru nas zanima njihov prispevek k učinku študija. Meriti ali ocenjevati ga je mogoče z različnih vidikov. Mnenja študentov so eden izmed njih, a ne edini. Drugi so vezani na strategijo vse šole in na študijski program ter na položaj diplomantov na trgu dela.

Enake namene ocenjevanja so navedli predavatelji Višje strokovne šole Ljubljana in Višje strokovne šole Maribor v obeh raziskavah leta 2003 in 2004. Razen navedenih so dodali, da je pomembno še spoznavanje potreb in pričakovanj izrednih študentov ter

ugotavljanje tržnih prednosti in slabosti šole. Opozarjajo, da je evalvacija študija občutljiva. Strateške usmeritve te vrste šol v višjem šolstvu še

niso povsem definirane, kar ovira interpretacijo rezultatov. Zato bi morali biti pri evalvaciji aktivno prisotni vsi zainteresirani. Pogrešajo partnersko vlogo delodajalcev in njihova jasno izražena pričakovanja.

Pokazatelji kakovosti v evropskem postsekundarnem ali terciarnem izobraževanju, kamor po dokumentih EU sodijo tudi višje strokovne šole, t. i. short cycle programi, so raznoliki. Med tistimi, ki jih navajajo kot pomembne za kakovost teh šol, imajo predavatelji neposreden vpliv na primer na izvedbo študijskih

načrtov, na komuniciranje s študenti in na motivacijo za študij. Posredno pa lahko vplivajo na uspešnost na izpitih, na osip in trajanje študija ter na pogoje za izvedbo kurikuluma.

Zaradi praktično usmerjenih učnih ciljev morajo biti predavatelji dobri poznavalci prakse in morajo biti sposobni, da teoretsko znanje povežejo s praktičnim. Zaradi osredotočenosti na praktično so pokazatelji kakovosti višje strokovne šole, kakršno poznamo v državah EU, drugačni kot na primer na univerzi.

IZ DOSEDANJE PRAKSE IZHAJAJO NEKATERI POMISLEKI IN TEŽAVE PRI OCENJEVANJU UČITELJEV

Zaradi pomanjkanja empiričnih izsledkov o ocenjevanju na višjih šolah pogledimo na skromno prakso slovenskih srednjih in višjih šol, ki so že izvajale ocenjevanje učiteljev. Poskuse uvajanja ocenjevanja profesorjev na **srednjih šolah** so spremljali številni pomisleki tudi tedaj, ko ocenjevanje ni bilo neposredno, ampak bolj izražanje mnenja o profesorjih ali celo samo o predmetih, vendar tako, da je bil viden prispevek profesorja. Slednje je bilo smiselno tudi zaradi učencev, ki so bili v zadregi, ko naj bi izrazili nižjo stopnjo zadovoljstva.

Profesorji so bili mnenja, da taka ocena ne bo realna, ne bo k ničemur prispevala ali da bodo nižje ocenjeni profesorji »ki več naučijo«, torej tisti, ki bolje izpolnjujejo izobraževalne cilje, in profesorji, ki poučujejo zahtevnejše in zato manj priljubljene predmete. Ni redkega pomisleka, da je pri ocenjevanju potrebno pomisliti na hierarhijo strokovnosti, kar pomeni, da mora ocenjevalec strokovno presegati ocenjevanca.

Tudi na **višji strokovni šoli** so bili prvo leto nekateri predavatelji nezaupljivi in zaskrbljeni, ko smo napovedali, da bo to postalo redni del šolskega procesa. Večinoma so predavatelji pogodbeni sodelavci, ki vsako leto ob-

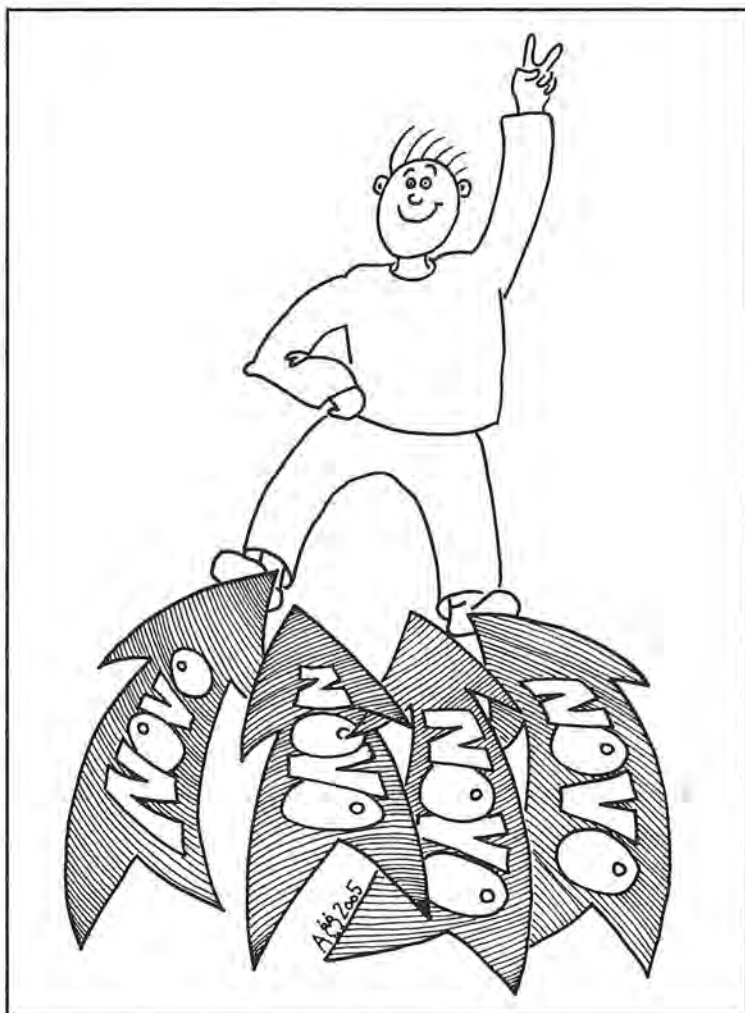
Predavatelji morajo biti dobri poznavalci prakse.

navljajo pogodbe. S pogodbo se zavežejo, da bodo dosegali postavljene standarde kakovosti. Nedoseganje tega standarda je torej lahko neizpolnjevanje pogodbe.

Tako na **fakultetah** kot tudi na **višjih strokovnih šolah** imajo predavatelji pomisleke, ker študent lahko opazuje in nato ocenjuje samo en izsek iz študija, ne pa celote, v kateri imajo posameznosti drugačen smisel, kot če so element v sistemu šolanja. V anketirano populacijo bi morali, preden oblikujemo zaključke, zajeti tudi diplomante, ki imajo celostno sliko o študiju in zato bolje razumejo posamezne etape.

Opozorilo, da naj o strokovnem delu predavatelja sodi strokovnjak, je tehtno. Hierarhija pravic, kdo lahko koga kompetentno ocenjuje, oblikuje strokovno avtoriteto šolske ustanove in strokovno suverenost posameznega strokovnjaka. To je v terciarnem izobraževanju nujno. Z ustrezno oblikovanim vprašalnikom in z načinom, kako uporabimo rezultate, se lahko izognemo poseganju v strokovno suverenost. Od študenta namreč ne zahtevamo, naj predavatelja oceni kot strokovno avtoriteto, ampak ga vprašamo po mnenju, počutju in pričakovanjih, torej želimo njegovo refleksijo. Pričakujemo, da bo izrazil učinke strokovnih kompetenc predavatelja, ne pa ugotavljal, kakšne ima. Te lahko na podlagi sinteze različnih podatkov o predavatelju ugotovi kompetentni strokovni organ. Rezultati študentskega ocenjevanja so skupaj z drugimi podatki le element na zemljevidu predavateljeve strokovne podobe.

Vprašanje je, katera ocena razmejuje dobrega od slabega predavatelja. Na nekaterih fakultetah je pozitivna ocena 3 oziroma 7 (dobro). Po mnenju ravnateljev je na zasebnih višjih strokovnih šolah dobro (7) slabša ocena. »Izdelani« predavatelji so ocenjeni z oceno 8 in več. Na delno že zasičenem trgu višjih strokovnih šol si slabo ocenjenih predavateljev te šole ne morejo privoščiti. Fakultete se med drugim ukvarjajo z vprašanjem, ali naj

bodo ocene predavateljev javne. Ali naj zanje izve notranja javnost šole (drugi predavatelji in strokovni organi šole ter morda študenti)

ali pa naj razen vodstva šole zanje izve samo še ocenjeni predavatelj. Še več je seveda pomislekov, ali naj ocene prodrejo v zunanjo javnost. Na višjih strokovnih šolah v okviru našega sistema šol je bila ocena zaupne narave, torej je za svojo izvedel le predavatelj sam, na predavateljskem zboru pa smo povedali, kdo so bili najboljši trije. Vsak predavatelj je dobil podatek o povprečni oceni vseh

Študent naj ocenjuje učinke strokovnih kompetenc, ne pa kompetence predavatelja.

Učenci in dijaki cenijo učitelje, ki se zavzamejo za svoje učence.

predavateljev šole in niz ocen drugih predavateljev brez imen, tako da je svojo oceno lahko uvrstil glede na druge. Ugodne ocene objavljamo, tako kot nekatere druge višje in visoke šole, v procesu trženja. V okviru slovesnosti

za podelitev diplom pripravljamo vsakoletno razglasitev najboljšega predavatelja po ocenah študentov, kar bo študentskim ocenam dalo višjo težo. Nekatere šole objavljajo opisne ocene predavateljev, a ne navajajo njihovih imen. Na nekaterih šolah predstavljajo predavatelje v publikacijah in na spletnih straneh ter navajajo tudi pozitivna mnenja študentov o predavateljih. S tem tudi promovirajo vrednote, ki jih gojijo in odsevajo skozi študentska mnenja.

KAJ PRI SVOJIH UČITELJIH CENIJO DIJAKI IN ŠTUDENTI?

Sodeč po anketah dijakov in študentov svo-

je učitelje gledajo dvodimenzionalno: ena dimenzija so strokovno-didaktične, druga pa osebnostne značilnosti. Na vrhu spiska prvih deset najbolj cenjenih značilnosti učitelja so njegovo znanje in didaktična spretnost praviloma na prvih dveh mestih, osebnostne značilnosti so razvrščene od 3. mesta navzdol, mednje pa se vpletajo še nekatere strokovno-didaktične. Zanimivo je, da se spiski v precejšnji meri ujemajo, čeprav gre za zelo različne populacije. Zelo podoben vrstni red smo dobili celo pri desetletnikih v osnovni šoli. Tudi otroci najbolj cenijo učitelja, ki »veliko vé«, »dobro uči« in »ne dela razlik med otroki«. V spisku prvih deset zaželenih predavateljevih lastnosti nekoliko prednjačijo strokovno-teoretične pred osebnostnimi. Za učence je pomembno, da so učitelji zavzeti za svoje učence, pa tudi vedri in realistični. Izredni študenti na višji strokovni šoli, ki se izobražujejo predvsem za delo in želijo čim več znanja takoj ali čim prej uporabiti pri delu, to zahtevajo. To pa pred predavatelje višjih strokovnih šol postavlja dodatne zahteve.

Prvih 10 značilnosti dobrega učitelja

Rang	Gimnazijci, Slovenija, 1998	Študenti University College of Swansea, ZDA, 1992	Študenti Višje strokovne šole Ljubljana in Višje strokovne šole Maribor, 2003
1	Veliko vé.	Je zelo izobražen.	Ima veliko strokovnega znanja.
2	Dobro uči, razlaga.	Je etičen in čustveno stabilen.	Zna svoje znanje dobro posredovati.
3	Ne dela razlik med učenci.	Razumljivo uči.	Enakopravno obravnava vse študente.
4	Zelo se trudi za učence.	Pripravljen je pomagati.	Zelo je zavzet za znanje študentov.
5	Vsako vsebino naredi zanimivo.	Je zelo inteligenten, spretno rešuje probleme.	Vzbuja zaupanje.
6	Pripravljen se je pogovarjati.	Je ustvarjalen in veder.	Študentom želi vse najboljše.
7	Razume učenca v težavah.	Se zna vživeti v študenta.	Je zelo razgledan.
8	Ima smisel za humor.	Je karizmatičen.	Ima smisel za humor.
9	Daje občutek, da rad uči.	Je odločen in trden v stališčih.	Učinkuje kot osebnost.
10	Je življenjski.	Teorijo zna spraviti v prakso.	Je realen (prizemljen).

Viri: Rebolj, V. (1998). Motivacija gimnazijcev za učenje. Poročilo o raziskavi. Ljubljana., Srića, V. (1992). The Education Debate. University College of Swansea, Rebolj, V. in sodelavci (2003). Višja šola skozi očala študentov, interna raziskava na Zavodu B2. Ljubljana.

Navedene zaželene lastnosti učitelja so kompleksne in bi jih lahko razgradili na več posameznih. To še posebej velja za prvi dve: Učitelj mora imeti potencial v znanju in ga mora znati posredovati. Učenci pogosto kritizirajo učitelja, ki »dela razlike med učenci«, manj razumljivo se to zdi pri odraslih. A oboji potrebujejo objektivnega in stabilnega učitelja, ki v enakih situacijah presoja enako.

KAJ SPOROČAJO SLABE OCENE ALI CELO MOLK ŠTUDENTOV?

Ravnatelj na **gimnazijah** slabše ocene, ki so jih dobili nekateri profesorji, niso presenetile. Ravnatelj šole spremlja šolo kot proces in ve, kje so v njem motnje, ki izvirajo iz dela profesorjev. Slabše ocene so le zunanji znak obsežnih in kompleksnih problemov med učiteljem in učenci, porušeni medsebojni odnosi ali ujetosti v okove nerazrešenih učnih težav. V **terciarnem izobraževanju** je procesno vodenje okrnjeno, zato ima pedagoško vodstvo manj mehanizmov za spremljanje šolskega procesa. Pogosto brez poglobljanja v problem ne vemo, za kaj gre.

Negativne ocene nekaterih profesorjev na gimnaziji in predavateljev na višji šoli poznavalca razmer običajno ne presenetijo. Zato težko sprejmemo tezo, da se učenci svojemu učitelju maščujejo zaradi konflikta ali ker je zavrnil njihove pritiske, naj popusti, kjer ne more. Če višja strokovna šola vzpostavi take odnose, da poteka stalen dialog med študenti in predavatelji ter vodstvom šole tudi o pro-

blemih, se napetosti ne kopičijo, zato se manj pogosto zgodi, da bi ušle skozi ventil pri ocenjevanju predavateljev. V poročilih o ocenjevanju predavateljev na univerzi lahko opazimo ekspresivne in čustveno nabite besede tako pri študentih kot pri predavateljih. To je znamenje, da gre za nevrvalgično točko šole. Pri izrednih študentih in njihovih predavateljih, s katerimi imam izkušnje, je bil ta pojav redek. Predavatelje smo na ocenjevanje in na konstruktivno sprejemanje kritik pripravili. Sodelovali so pri pripravi vprašalnika in metodologije za interpretacije rezultatov. Tudi študentom smo povedali, čemu služijo ocene, in poudarili njihovo konstruktivnost, ko jih bomo uporabili.

Nekateri dijaki in študenti imajo nelagoden občutek, kadar svoje učitelje zelo slabo ocenijo ali pa jih je tega celo strah. Tako stisko so naprimer gimnazijci reševali s skrivanjem za skupino in pa se je naprimer ves razred dogovoril, da bodo profesorju napisali enotno (slabo) oceno. Podobne občutke lahko razberemo iz poročil o študentskem ocenjevanju na slovenskih univerzah in pri izrednih študentih na višji strokovni šoli. Študenti se o slabših ocenah medsebojno obveščajo (manj o dobrih), informacije in skrb, kako bo predavatelj reagiral na slabše ocene, pa se prenašajo med generacijami. Tako se dogaja, da študenti sprašujejo, ali lahko pričakujejo težave, ker je nekega predavatelja predhodna generacija

Za razvoj kulture ocenjevanja je potreben dialog med študenti, predavatelji in vodstvom šole.

V poročilih o ocenjevanju predavateljev na ljubljanski univerzi zasledimo opazko, da so s posploševanjem ocen težave zaradi neodzivnosti – molka študentov. Vprašalnike namreč vrne le malo študentov. Vzroki so verjetno v nezainteresiranosti študentov, ki nimajo izkušnje, da bi njihova mnenja upoštevali, zato se jim zdi to nesmiselno. Problemi, na katere stalno opozarjajo, ostajajo. Morda k pasivnosti študentov prispeva tudi izvajanje ocenjevanja. Anketni listi ob nabiralniku na hodniku šole naprimer ne motivirajo dovolj, da bi jim študenti namenili nekaj časa. Drugače je, če so študenti k ocenjevanju formalno povabljeni, »dogodek« pa spremlja pozornost, ki je običajno namenjena pomembnejšim.

slabo ocenila. Pri nas z motiviranjem študentov za oceno predavateljev nismo imeli težav, prav tako ne tiste višje šole, ki so ocenjevanje izvedle sistematično in vodeno. Vrne se od 75 do 90 odstotkov razdeljenih anketnih listov.

VIŠJA STROKOVNA ŠOLA DANES: KAJ IN KAKO OCENJEVATI?

Ko se odločamo, kaj je učinkovitost poučevanja na višji strokovni šoli, se moramo najprej vprašati, kaj so učni cilji višje strokovne šole, na kaj je osredotočena in kaj je njeno poslanstvo v šolskem sistemu. Na višji strokovni šoli študent razširiti svoje teoretsko znanje in se ga nauči praktično uporabiti, s praktičnim znanjem pa mora biti sposoben reševati konkretne probleme pri delu.

V literaturi ne bomo našli seznama spremenljivk, ki jih zajemata pojma učiteljeva kakovost ali učiteljeva učinkovitost. Število spremenljivk je veliko in težko zajamemo vse.

Razen tega, pravijo teoretiki, sploh nimamo zadostnega soglasja o značilnostih učinkovitega učitelja. Vprašamo se lahko, ali se vse značilnosti dobrega učitelja izražajo v njegovih dejanjih ali pa so nekatere tudi skrite, zato jih učenec ne vidi ali ne razume. Nekatere morda prepozna ali

razume šele mnogo kasneje, ko vidi sliko celotnega učnega procesa. Ali ni v tem primeru parcialno ocenjevanje premalo objektivno in celo nesmiselno? Še posebej to velja za izredni študij na višji strokovni šoli, ker je študij organiziran v časovno kratkih moduli, študent predavatelja spoznava kratek čas, le dva do tri mesece. Pri izboru vprašanj smo uporabili nekaj vzorcev vprašalnikov, ki smo jih dobili v strokovni literaturi na ljubljanskih fakultetah, in povprašali predavatelje, kaj je pomembno za njihovo delo. Razprava o tem

je bila skromna, vendar smo mnenja upoštevali. Če smo želeli uresničiti pričakovanje, da bodo predavatelji ocene študentov sprejeli kot tehtno usmeritev za nadaljnje delo, je bilo potrebno pri izboru elementov ocenjevanja doseči čim večji konsenz. Povabili smo jih, naj povedo, kaj bi morali po njihovem mnenju študenti ocenjevati, in po pripravi vprašalnika smo jih prosili za konstruktivne pripombe. Ni jih bilo veliko, a smo jih upoštevali.

Študenti so z ocenami od 1 do 10 ocenili:

1. Strokovno-didaktični vidik predavateljevega dela:

- razumljivost podane učne vsebine,
- zanimivost predavanj,
- povezovanje teorije s prakso,
- sistematičnost in jasnost učne vsebine,
- smiselnost zahtev in nalog.

2. Osebnostni vidik predavatelja:

- odnos do študentov,
- pripravljenost odgovarjati na vprašanja,
- objektivnost,
- zavzetost za uspeh študentov,
- razumevanje problemov študentov.

Razen tega so imeli možnost na ocenjevalni list pripisati osebni prispevek, s katerim so ocenjevali dodatne elemente učiteljevega dela ali argumentirali ocene.

PRIPRAVA INSTRUMENTA ZA OCENJEVANJE PREDAVATELJEV IN IZVEDBA OCENJEVANJA

Tako kot samo ocenjevanje smo tudi instrument uvažali postopoma. Pri tem smo imeli ves čas v mislih željo, da bi ocene na predavatelje učinkovale ugodno. Ne bi smele delovati destruktivno in ne bi smele ustvariti konflikta med predavateljem in šolo kot nosilko ocenjevanja. V ospredju so bili konstruktivni cilji. V prvem letu smo pravzaprav izvedli pripravo

*Pri pripravi
ocenjevalnega
vprašalnika naj
sodelujejo tudi
predavatelji, torej
ocenjevalci.*

na ocenjevanje: študenti so ocene izražali skozi mnenja o predmetih. Prispevek predavatelja je bilo možno razbrati tako, da smo izluščili tisto, na kar lahko predavatelj neposredno vpliva. Predstavitev rezultatov ob vsestranski interpretaciji je bila konstruktivno sprejeta. S tem smo predavateljem med drugim pokazali, kakšen je odnos vodstva šole do ocen, še posebej do slabših. S kritično distanco tako do nizkih kot tudi do visokih ocen smo pokazali, da jih razumemo kot merjenje stanja šole in odkrivanje težav, ki jih bomo vedno znova odkrivali. Vedno namreč obstaja razhajanje med pričakovanji študentov in danostmi šole, kar udeleženi izrazijo kot nezadovoljstvo. Ker se oboje spreminja, je določena mera nezadovoljstva stalnica. Dolžnost vsakega predavatelja pa je, da jih ob podpori vodstva šole ublaži in odpravlja. Tako smo jim povedali, da ne gre za obsodbe in za stigmo, ampak za odkritja, ki pomenijo izziv in začetek procesa izboljšave šole.

Naslednje leto smo lahko brez večjih zadreg nadaljevali z neposrednim ocenjevanjem: študenti so ocenili 10 značilnosti predavateljev z ocenami od 1 do 10, z enakimi kot predavatelji ocenjujejo njih. Pet kriterijev je bilo s strokovno-didaktičnega področja, pet pa z osebnostnega. Razen tega so študenti ocenili še »splošen vtis o predavatelju«.

Že v okviru priprave na študij so tudi študenti seznanjeni z ocenjevanjem predavateljev in z njegovim namenom. Pojasnimo jim, da bodo v okviru evalvacije šole srečali še nekatere aktivnosti, ki so nujne zato, da šola spozna proces, ga vrednoti, usmerja, in da se razvija. Razen tega jim povemo, da jim s tem in z drugimi dejanji dajemo pravico, da se izrečejo o šoli in šolanju, ki mora izpolnjevati tudi njihova pričakovanja. Ker pa imajo s šolo pogodbe in šolanje plačujejo, bodo lahko ocenili izvedbo programa kot kakovost kupljenega izdelka, čeprav imajo v zvezi z njegovo kakovostjo tudi dolžnosti. Tako umestimo ocenjevanje predavateljev med druge običajne in

samoumevne aktivnosti šole, v katere pritegnemo študente. Ocenjevanje izvajamo v 60-ih dneh po prvem izpitnem roku za vsak predmet. Za ocenjevanje ima šola interna pravila, ki jih je sprejel predavateljski zbor. To je posebno pomembno po sprejemu *Zakona o višjem strokovnem izobraževanju*, po katerem pri ponovnem imenovanju za predavatelja višje šole kandidat predloži tudi oceno študentov. Zakon ne predvideva, da bi ocena lahko preprečila ponovno imenovanje, vendar pa jo predavatelj v postopku potrebuje, s tem pa ocena dobi težo in izgubi zaupnost. Pomemben postane tudi postopek, v katerem se ta ocena oblikuje.

Ocenjevanje predavateljev služi tudi kot promocijska aktivnost šole, s katero vabijo študente k vpisu.

REZULTATI OCENJEVANJA IN NJIHOVA VELJAVNOST

Čeprav nihče ne zapiše, da je ocenjevanje učiteljev s strani učencev neobjektivno in zato nepotrebno ali celo destruktivno, torej škodljivo, pa raziskovalci opozarjajo na mnoge probleme, ki izvirajo iz študentov, iz ocenjevalnega instrumenta ali iz okoliščin, na katere predavatelj ne more vplivati.

Leta 1950 je Kelley, za njim pa še več tujih teoretikov, ki so od takrat do danes pisali o ocenjevanju učiteljev, opozarjalo na pojav bipolarnosti v odnosu študenta do predavatelja. Če imajo študenti pozitiven odnos do učitelja kot osebnosti, potem imajo pozitiven odnos tudi do njegovega pedagoškega dela. *Love me, love my lectures!*, kar po slovensko pomeni *Ljubite mene, ljubite moja predavanja!*, se je vprašal Mark Shevlin (*Assessment and Evaluation in Higher Education*, 25. 4. 2000, str. 397).

Po mojih izkušnjah bi za populacijo izrednih študentov na višji šoli tega ne mogli posplošiti. Ocenjevanja so se študenti večinoma lotili zelo skrbno in so zanj porabili precej časa, od

Učinkovitost poučevanja je povezana z učiteljevo sposobnostjo za poučevanje in prednostni predmeta, ki ga poučuje.

1 do 15 minut za to, da so obkrožili deset ocen. Ocene so bile raznolike. Ni bilo redko, da so študenti naprimer ocenili večino kriterijev z visokimi ocenami, enega – naprimer priprav-

ljenost odgovarjati na vprašanja študentov – pa slabo. Tudi povezanost med ocenami na osebni strani z ocenami na strokovno-didaktični strani statistično ni pomembna. Ob obdelavi izločimo po 10 odstotkov vprašalnikov z najvišjimi in najnižjimi ocenami. Prizadevanje, da bi bili objektivni in da se celo upirajo

težnji po črno-belemu gledanju, zaznamo tudi iz pripisov, kot so naslednji:

Predavatelj premalo upošteva nivo znanja študentov, a nam je zelo veliko dal.

Odlično predava, a izpit je bil slabo pripravljen in neobjektiven.

Sam nas ni veliko naučil, je pa odgovarjal na vprašanja in nam veliko pomagal.

Osebnostno zrelejši in življenjsko bolj izkušeni študenti manj podležejo emocijam in sugestijam, zato so objektivnejši.

Koliko pa na študentsko oceno vplivajo vsebina predmeta, predvsem njegova zanimivost, aktualnost, raznolike učne metode in možnost uveljavitve študentskih izkušenj? Po raziskavi Marka Shevlina je vpliv statistično pomemben. Študent pri ocenjevanju težko loči vlogo vsebine od učiteljeve vloge. To zaznava tudi

na višji strokovni šoli. Pri izrednem študiju na višjih strokovnih šolah dobivajo nižje ocene naprimer predavatelji tujih jezikov in poslovne matematike, ki veljajo zaradi šibkega predznanja za težje. Možnost, da predavatelj manipulira s študenti, ki jo omenjajo v poročilih o ocenjevanju na fakultetah, obstaja in jo poznamo tudi v skromni praksi višjih strokovnih šol. Predavatelj naprimer sam zazna nezadovoljstvo in ga kompenzira s potezami, ki so študentom všeč. Primer je, ko po mnenju študentov nerazumno visokim zahtevam med študijem, zaradi katerih se študenti pritožujejo, sledi lahek izpit z visokimi ocenami. Včasih se predavatelj pred izpitom posebej potruži, pomaga ali drugače izkaže svojo korektnost do študentov, študenti pa so na ocenjevalnih listih manj kritični. Nekateri predavatelji si potem, ko zaznajo probleme, vzamejo čas, se ustavijo, s študenti pogovorijo, naravnajo svoje delo v skladu s pričakovanji študentov. To ne zasluži premočne kritike niti tedaj, ko ponudijo »korenček za palico«. Odnos se uravnovesi, napetost zgladi. Izbris problema se zrcali tudi v ocenah študentov. Predavatelji, ki to zmorejo, v naslednjem ciklusu predavanja delo praviloma zastavijo drugače.

Ali študenti predavatelje primerjajo tudi med seboj? Ali težijo k razporejanju po Gaussovi krivulji? Ali to pomeni, da so tudi med objektivno gledano samimi dobrimi predavatelji v študentskih očeh vedno nekateri slabši? Iz tehničnih razlogov, ker ocenijo predavatelja

Shevlin v isti raziskavi opozarja, da na študentske ocene statistično pomembno deluje haloefekt, to je komplet informacij, ki jih je imel študent, preden je spoznal predavatelja kot svojega učitelja. Študent razvije odnos do predavatelja že po prvih stikih. Izluščijo se črne in bele strani tega odnosa. Imajo prejšnjo inercijo, saj mora biti študentska izkušnja dolgotrajna in močna, da se vzpostavljeni odnos spremeni. Delno lahko haloefekt oblikuje šola v okviru svojega trženja, kar velja tudi za nekatere naše srednje, višje in visoke šole, nekatere med njimi v javnosti veljajo za elitne. Tako ima predavatelj pri študentih že ob vpisu nekaj pozitivnega kapitala. Informacije, ki se združujejo v haloefekt, pa se prenašajo tudi med generacijami študentov in v javnosti. Tisti haloefekt, ki je samo plod dela predavatelja, ne pa tudi marketinga šole, ni med defekti v procesu ocenjevanja, saj je produkt učiteljevega dela.

po koncu predavanj, na začetku študija tega ne morejo, saj jih poznajo premajhno število. Kasneje, predvsem v drugem letu šolanja, pa prihaja do takih primerjav. Ustvarijo si model predavatelja in naslednje primerjajo z njim. Tako so zagotovo predavatelji z zaključka študija ocenjeni po drugačnih merilih kot predavatelji, ki so po urniku na vrsti prvi.

SMISEL IN UPORABNOST ŠTUDENTSKIH OCEN IN MNENJ

Študentovo mnenje dopolni celostno sliko o šoli, dobljeno s pomočjo evalvacije. Šola z njihovo pomočjo prepoznava, kaj mora spreminjati in kaj vzdrževati ter kaj upravljati, tako da se bo dolgoročno spremenilo.

Pomembno je že samo dejstvo, da študent lahko ocenjuje, da je k temu pritegnjen, ter njegov občutek, da je pri tem pomemben. Ta občutek se stopnjuje, če študent izve, kaj je bilo po njegovem mnenju na šoli spremenjeno, ali vsaj to, da je njegovo mnenje prebral nekdo od vodilnih delavcev šole. Nekateri raziskovalci opozarjajo, da imajo spremembe, izzvane od spodaj, drugačen učinek kot tiste od zgoraj. Šola bi morala ocene študentov sprejemati v kontekstu celotnega delovanja šole.

Pomembno je, kakšen odnos imajo do ocenjevanja in koliko študentov vrne ocenjevalne liste. Ali imajo interes za ocenjevanje predavateljev? Odnos do ocenjevanja lahko izraža njihov odnos do šole in zrcali organizacijsko in učno klimo v njej.

Nekateri srednješolski profesorji in predavatelji v terciarnem izobraževanju samoiniciativno zbirajo povratne informacije od dijakov in študentov. Po informacijah z univerze nekateri uvedejo t. i. *on-line* ocenjevanje, ki študentom omogoča, da sproti, po vsakem predavanju, povedo, kaj mislijo. S pomočjo mnenj in ocen med učnim procesom lahko predavatelj delo uravnoteži in ga približa pričakovanjem študentov. Izve, kako študenti sprejemajo vsebino in kakšno je njihovo počutje.

Po svojih izkušnjah sodim, da predavatelji na višji strokovni šoli konstruktivno sprejemajo slabše ocene, če šola reagira nanje kot na vzvode za napredek šole in ne stigmatizira predavatelja. Naloži pa mu dolžnost, da se sam spreminja in s tem izboljšuje ocene, ki mu jih pripisujejo študenti.

Šola mora premišljeno obravnavati ocene posameznih predavateljev, posebno kadar iz tega lahko sledijo posledice.

Študentska ocena vsebuje tudi dejavnike, na katere predavatelj s pedagoškim delom ne more vplivati. Iz oglaševanja višjih strokovnih šol je razvidno, da se te šole poskušajo tržiti z ocenami študentov, a na precej šablonski način. Tako imajo »vse« visoko ocenjene predavatelje in zunanji opazovalec ne vidi razlik. Tržno pomembno mnenje o predavateljih se širi med študenti in tudi med šolami. Danes za višje strokovne šole gotovo velja, da dobri predavatelji postajajo iskani in so zato zelo obremenjeni. Pogosto na informativnem dnevu slišimo vprašanje, ali bomo sedanje predavatelje obdržali, saj so na dobrem glasu, in tudi obratno: da jih bo od vpisa na določeno šolo odvrnil predavatelj, o katerem gre slab glas. Ne glede na to, kolikšno veljavo pripisuje šola tem ocenam, pa imajo kot zunanje povratne informacije moč, ki kroji položaj šole.

Odnos do ocenjevanja zrcali organizacijsko klimo šole.

Ocenjevanje predavateljev porodi tudi tržno vrednost učitelja.

SKLEPNE MISLI

Spreminjanje šole pod vplivom študentskih mnenj je postopen proces, v katerem se spreminjajo tako šola kot tudi posamezni predavatelji. Šola kot organizacija mora biti pripravljena na stalno spreminjanje, študentske ocene pa so ji pri tem v pomoč. Evalvirati pa je

Stalno ocenjevanje omogoča nenehno spreminjanje in razvoj šole.

potrebno tudi procese evalvacije šole in znotraj njih evalvirati in spreminjati ocenjevanje učiteljev. Učenec naj čuti, da je smiselno sodelovati, učitelji pa naj verjamejo v dobrohotnost šole, ki organizira ocenjevanje. V trikotniku, v katerem je šola kot institucija, in so v njem tudi učenci in učitelji, lahko tako ustvarimo pozitivno in ustvarjalno sinergijo.

LITERATURA

- Cvetek, S. (1993). Visokošolski kurikulum. Strategije načrtovanja, izvedbe in evalvacije študijskih programov. Maribor: Dialogi.
- Kirsch, M., idr. (2003). Tertiary Short Cycle Education. Bruselj: Eurasc.
- Kontler Salomon, J. (2004). Se študenti maščujejo profesorjem v anketah? Delo, Šolstvo, 28. 4. 2004. Ljubljana.
- Kontler Salomon, J. (2005). Profesorje bi razvrščali, univerz pa raje ne. Delo, Šolstvo, 7. 3. 2005. Ljubljana.
- Marentič Požarnik, B. (1978). Prispevek k visokošolski didaktiki. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Shevlin, M., idr. The Validity of Student Evaluation of Teaching in Higher Education.
- Tight Malcolm, The Routledge Falmer Reader, in Higher Education, Routledge Falmer.
- Meško, G., Mitar, M. (1996). Študentska evalvacija nekaterih značilnosti VIP VPVŠ. Sodobna pedagogika, 7–8, str. 371.
- Mihevc, B. (1999). Študentske ankete o pedagoškem delu učiteljev in sodelavcev na Univerzi v Ljubljani. Nameni, izkušnje in priporočila in izboljšave. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Uprava univerze.
- Rebolj, V. (1993). Prispevek za učinkovitejše vodenje šol. Diplomsko delo, mentor dr. Velimir Sriča. Brdo pri Kranju: IEDC.
- Reynolds, D., Cuttance, P. (izdajatelj) (1992). Education Review, Unit 2. Adelaide, Australia.